

Алмалех, М., *Още един вид семантично управление в български език и иврит.* – В: *Съпоставително езикознание*, 2000, № 1, 70-91.

Алмалех, М., *Обяснителната сила на семантичното управление в български език и иврит.* – В: *Семантични роли и синтактични отношения*, 2000. На Интернет, адрес <http://www.angelfire.com/art/science/interfaces.htm>, 60 с.

ОЩЕ ЕДИН ВИД СЕМАНТИЧНО УПРАВЛЕНИЕ: РЕКЦИОННО СЕМАНТИЧНО УПРАВЛЕНИЕ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК И ИВРИТ

Мони Алмалех

ПРОБЛЕМАТИКА ПРИ НЕЛИЧНИТЕ ГЛАГОЛНИ ФОРМИ

Досега семантичното управление включваше описание и анализ на семантико-синтактични явления и обекти, които, поради сложността на своята природа, предизвикват множество различни мнения сред езиковедите. Става дума за словосъчетанията от две съществителни, свързани с прилагане в българския език [Алмалех, 1990], [Алмалех, 1991], [Алмалех, 1993], за кореспондиращите им словосъчетания с предлог в българския и румънския език [Стоянова, Алмалех, 1990], за удвоеното допълнение в български [Алмалех, под печат].

За тези езикови обекти семантичното управление бе дефинирано като дискретно явление, което важи за описание и обяснение на връзката `семантика – синтаксис` само за посочените езикови обекти, а не за целия език.

Тук ще се занимаем с едно явление, което също е двойствено по своята природа – синтактичното поведение на нелични глаголни форми – отглаголни съществителни имена, причастия и деепричастия.

Семантичното управление изглежда добър инструмент за обяснение на явленията при хибридни форми, каквито са неличните глаголни форми.

В случая ще се проследят прояви на неличните глаголни форми в два неродствени езика – български и иврит.

Основните проблеми около семантико-синтактичното поведение на разглежданите тук нелични глаголни форми произтичат от хибридноста им. Те могат да получават обстоятелствени пояснения и допълнения също както личните глаголни форми. От друга страна те (ОСГ и причастията) могат да се членуват. Основен проблем е и възможността при някои нелични глаголни форми да могат да приемат/имат семантична роля и едновременно с това да я изискват, т.е. една и съща лексема да има глаголност, изискваща СР и едновременно да е в някаква СР. Тия основни проблеми ще бъдат разгледани в хода на изложението. За близостта и разликите между двата модела на падежни граматика ([Филмор, 1986], [Филмор, 1977] – [Теодоров-Балан,1940], [Теодоров-Балан,1945]) виж [Илиева, Алмалех, 1985, 441-446].

Известно е, че отглаголните съществителни, причастията и деепричастията съхраняват реktionните способности на глагола и получават обстоятелства и допълнения. Факт, отбелязан от Л.Андрейчин: “Отглаголните съществителни, както и други отвлечени съществителни, сродни по корен с някои глаголи, управляват същите непреки допълнения, както и изходните глаголи, напр. *лутане по улиците, налитане върху неприятеля, препълване с книжа, пътуване с другар, вяра в успеха, страх от наказание, борба за свобода* и пр. обаче отглаголните съществителни, образувани от преходни глаголи, обикновено не се свързват с пряко допълнение, а го заменят с притежателно определение, образувано с помощта на предлога *на*: *изпращане на суми* (срв. *изпращам суми*), *прибиране на реколтата* (срв. *прибирам реколтата*), *изпълнение на правилника* (срв. *изпълнявам правилника*) и т.н.” [Андрейчин, 1978, с.364].

Това е особеност, отбелязана и от Ст.Стоянов: “Тези съществителни притежават ярко изразена глаголност и запазват съчетаемостта (рекцията) на глагола, от който са образувани, например глаголът *чета* е преходен и има винителна реакция, т.е. може да получи пряко (безпредложно) допълнение: *чета книга*, затова и отглаголното съществително *четене* има същата съчетаемост – *четене книги, пиша писма – писане писма; излизам из (от) стаята – излизане из (от) стаята* и пр.

Вместо *четене книги, раздаване награди* и под. се предпочитат съчетания посредством предлога *на*: *четене на книги, раздаване на награди* и пр.” [Стоянов, 1964, с.408]; “Поради отслабената си глаголност отглаголните съществителни с наставка *-ние* не запазват реакцията на глагола, от който са образувани, например: *проследявам цел, проследяване целта, преследване на целта; употребявам нещо, употребяване (на) нещо, (да) престъпя нещо - престъпление* и пр.

Изобщо отглаголните съществителни с наставка *-ние* и когато са образувани от преходни глаголи, не могат да имат пряка винителна рекция, т.е. не могат да се поясняват от преки допълнения, например: *наказване виновните, наказание на виновните*. “[Стоянов, 1964, 409-410].

Христо Първев също маркира посоченото от Андрейчин и Стоянов “За отглаголните съществителни с наставка *-не* е характерна подчертаната вече и ясно изразена действеност, процесуалност, напр. *Понякога шегуването е единственият начин да се утешим при безизходност* (Д.Димов). Вербалността при тях намира и естествен синтактичен израз, напр. в допълнение или определение: *четене (на) книга, писане (на) статия, гледане (на) филм, и под.(...)*

Отглаголните съществителни с наставка *-ние* много по-рядко са носители на глаголност, и то в различна степен за конкретни форми. Функционират като “чисти” съществителни.” [Първев, 1993, 384-385]

Вижда се, че Първев не взема решение дали глаголността води до наличие на допълнение или то трябва да бъде схващано като определение на отглаголното съществително.

Това остава един от важните въпроси, на който трябва да се намери добър отговор или обяснение. Например в *гледане на филм* думата *филм* допълнение ли е или е определение?

“ Причастията и деепричастията запазват всички допълнения, включително и обстоятелствени (подч. мое – М.А.), както самите глаголи.” [Андрейчин, 1978, с.364].

Андрейчин на практика дефинира подчинените на причастието и по-преди и на ОСИ на *-не* като “определения, включително и обстоятелствени”, т.е. и той маркира хибридността на неличните глаголни форми и трудността да се нарекат подчинените части определения или обстоятелства.

Същото прави и Хр.Първев: “За отглаголните съществителни с наставка *-не* е характерна подчертаната вече и ясно изразена действеност, процесуалност, напр.: *Понякога шегуването е единственият начин да се утешим при безизходност* (Д.Димов). **Вербалността при тях намира и естествен синтактичен израз, напр. в допълнение или определение** (подч. мое – М.А.): *четене (на) книга, писане (на) статия, гледане (на) филм, и под.(...)* [Първев, 1993, 384-385]

Следователно подчинените части в синтагмата с нелична глаголна форма са различни едновременно и като определения, и като непреки допълнения, съответно, като обстоятелства.

Способността на неличните глаголни форми да запазват рекцията на глагола ще се нарича **ре к ц и о н н о с е м а н – т и ч н о у п р а в л е н и е**.

Мнението на Теодоров-Балан маркира поведението на причастията от подчиненото изречение като глаголи, които се съгласуват с формата на глагола от главното изречение:

“... г) Г л а г о л с к а везба през причастия, действителни и тръпни, като глаголски и м е н а. П р и ч а с т и е т о от подредно изречение се съгласува по време с вършенето в надредно изречение, а по род и число с името на вършителя, към което се отнася; изречението стои спрямо надредното така, както да е везано през относителното местоиме *който* и пр., то е късо: *войниците се върнаха, тръпнещи (= които тръпнеха) за отмора; примрели (= които бяха примрели) от тежък поход, изтощени от летни зной, те нападаха въз голата земя, проснати като трупи* . [Теодоров-Балан, 1940, с.468]. Една особеност маркирана и от Хр. Първев [Първев, 1983].

Важно е да се подчертае, че проблематиката на хибридноста на неличните глаголни форми не е само синхронно явление за българския език. То е налице и в диахронен план и не само за българския.

Хибридноста на причастията, включително и “глаголската везба”, е налице и в старобългарския език, и в старогръцкия: “Тази особеност на причастията намира отражение и в синтактичната употреба: те могат да изпълняват атрибутивна функция (да определят дадено име, обикновено съществително), но могат да образуват и предикативен център и синтагма, с функция близка до глаголната. Могат да бъдат употребени и самостоятелно (да бъдат субстантивирани), срв. *вѣнѣмѣтѣ ѡтѣ къннжѣннѣ хѡтащннѣ въ одеждахѣ ходити* (Лк 20.45 Асем) – *Προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων τῶν θελόντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς* (причастие в приименна употреба, съответства на гръцко членувано причастие).

и посъла ѿ проповѣдатн црѣтво вжкѣ · и цѣлѡшѡѡ (Лк 9.2 Асем) (причастието образува втори предикативен център, подчинен на сказуемото в главната синтагма *посъла*). В гръцкия текст му съответства нечленувано причастие: *καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς κηρύσσειν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ ἰᾶσθαι*.

възърѣвъ же видѣ въмѣтаишѡѡта въ газофилаки дарѡи своѡ (Лк. 21.1, Асем) – *Ἀναβλέψας δὲ εἶδεν τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαξοφυλάκιον τὰ δῶρα αὐτῶν πλουσίους* (субстантивирано причастие, съответстващо на гръцко членувано причастие). [Буюклиев, 1991, с.207]

Членуваните форми на причастията в гръцкия език, съответстващи на атрибутивната и субстантивизираната употреба на причастията в старобългарския, от една страна, и липсата на определителен член в гръцкия при глаголната “везба” (употреба) на причастията (и в старобългарския, и в старогръцкия), от друга страна, ще бъде използвано по-нататък за маркиране на степента на глаголност при синтактичното поведение на причастията. Ще се види обаче, че наличието на определителен член към причастие не пречи на неличната глаголна форма да упражнява рекционното семантично управление, макар че субстантивира (повишава степента на субстантивизираност). Силната и/или слабата степен на субстантивизираност на причастната форма често зависи от контекста, от употребата, т.е. от семантико-синтактичните фактори, а не от чисто морфологичното бележение на определеността.

Членуваното причастие е очевиден морфологично-синтактичен маркер на загуба на глаголност. Въпросът за наличието на определителен член е свързан и с доста несигурната територия на синтактичните функции на тези думи в изречение – допълнение или определение е налице, т.е. атрибутивно, или предикативно отношение има? Ще трябва да се провери, дали членуваното причастие може да получи допълнение или то получава само определение, напр. *Ходещият по мъките*. Изглежда определителният член променя положението в полза на определението като синтактична функция за думата *мъките*...?

Примерите показват главно предложни определения, т.е. непреки допълнения или обстоятелства, свързани предложно с ОСИ на *-не*.

СЕМАНТИЧНО РЕКЦИОННО УПРАВЛЕНИЕ ПРИ НЕЛИЧНИТЕ ГЛАГОЛНИ ФОРМИ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

I. СЛОВОСЪЧЕТАНИЯ, СЪДЪРЖАЩИ СТРАДАТЕЛНИ ПРИЧАСТИЯ

Това, което знаем дотук е, че причастията получават “обстоятелствени определения”.

Страдателните причастия и някои отвлечени съществителни от глаголни основи представляват обект на особено внимание по следните причини: 1. Те притежават и актуализират, по силата на лексикалната си семантика,

рекцияното семантично управление; 2. Поради същата лексикална семантика, подобно на вторичните значения на някои отвлечени съществителни от глаголни основи в съвременния български език, те представят едновременно както действието, така и резултата му или други “вторични значения”. Това означава, че те могат да приемат, да бъдат в семантична роля, независимо че не са съществителни. Страдателният залог им дава семантика, съотносима със семантичните роли – резултат от действие, обект на действие, инструмент на действие и пр.; 3. Възможността за съпоставката между явления от един индоевропейски език – българския – със сходни явления от един семитохамитски език и намиране на езикови универсалии.

Примерите *убит от бой, пиян до смърт, пиян до козирката* дават илюстрация на нестандартното положение и семантика на тия причастия. Например, страдателно причастие от един типичен каузативен глагол (*убия*) в това словосъчетание представя нелична, страдателна форма, която в зависимост от предлога и другата лексема превръща думата *убит* в резултат, в каузирано.

1.1. Семантични роли и синтактични функции на страдателните причастия.

Нека разгледаме примерите : 1. *Пребит с тояга.*; 2. *Пребит вчера.*; 3. *Пребит до смърт.*; 4. *Пребит от бой.*; 5. *Пиян от любов.*

В примери 1 и 4 лексикалната семантика на думата *пребит* (наред със способността да упражнява семантично управление, т.е. да има обстоятелство и/или допълнение, имащи семантични роли, зависими от *пребит*) съдържа значение `състояние–резултат`, дължащо се на страдателния залог. Това означава, че поради залога лексемата *пребит* може да заема семантичната роля [резултат], с подроля [резултат 1] + [каузатив].

CP [каузатив], поради лексикалната семантика (от глагола *пребия*), указва и на действието (*бия* много/жестоко) довело до резултата, но и на самия резултат (*пребит*). Ето защо се наблюдават едновременно и двете подроли – [каузатив-метод] и [каузатив-причина].

В същото време, в пример 1 като предикат лексемата *пребит* упражнява реакцияното семантично управление и

заедно с лексикалната семантика на предлога *с* и думата *тояга*, поставят лексемата *тояга* в СР [инструмент]; [инструмент-средство].

СР са посочените и описаните от Сия Колковска [Колковска, 1999].

Пример 5 – *Пиян от любов*. – дава илюстрация за следните възможности и отношения: Лексемата *пиян* е в СР [резултат] с възможните ѝ подвидове [резултат-следствие] – *любов*. Лексемата *любов* отговаря на дефиницията за [каузатив] с двете му разновидности [каузатив 1] и [каузатив 2], защото състоянието *пиян* може да бъде резултат и от съзнателни действия, и от естествени процеси. Не бива да се забравя, че лексемата *любов* може да бъде отнесена към съществителните имена, които могат да причиняват нещо върху нещо.

От гледна точка на реktionното семантично управление *от любов* се възприема и като непряко допълнение, и като обстоятелство за причина. В същото време *любов* (както и *бой* от пример 4. могат да функционират като предикати, упражняващи реktionно семантично управление върху лексемите, към които са допълнение. Това означава, че тук има случай, когато традиционното определяемо може да бъде разбирано като член/участник на/в предикативни отношения, в които то е каузираното, а *любов* (или *бой*) е каузиращото.

Абсолютно аналогични отношения се наблюдават в пример 4, където няма преносно значение: *ребит* има СР [резултат], бидейки възможно да различим и [резултат 1], и [резултат 2] а лексемата *бой* – [каузатив] – [каузатив-причина] и [каузатив-метод]. *Бой* е съществително име от глаголна основа, което има предикативна семантика.

Като явление при реktionното семантично управление *от бой* се схваща и като непряко допълнение, и като обстоятелство за причина.

Пример 2 – *Ребит вчера*. – дава илюстрация за следните възможности: *ребит* е и [резултат 1], и [резултат 2], а *вчера* е [време].

Вследствие на реktionното семантично управление лексемата *вчера* е обстоятелство за време.

Пример 3 – *Ребит до смърт*. – илюстрира следните семантико-синтактични отношения: Тук лексемата *ребит* не

заема някоя от семантичните роли, защото се актуализира само способността ѝ за реktionно семантично управление, т.е. тук тази лексема функционира само като предикат. Лексемата *смърт* също не заема някоя от семантичните роли, ползвани и описани от С. Колковска. Съчетанието *до смърт* отговаря на въпроса “До каква степен?”. Цялото словосъчетание (ситуационно възможно за възприемане и като изречение) представя отношения, съпоставими с превъзходната степен. Като синтактична функция *до смърт* се възприема като обстоятелство за степен, както и като непряко допълнение.

1.2. МИНАЛИ СВЪРШЕНИ И МИНАЛИ НЕСВЪРШЕНИ СТРАДАТЕЛНИ ПРИЧАСТИЯ

Идеята за различаване на минало свършено и минало несвършено страдателно причастие е на Хр. Първев [Първев, 1970, с.130] и е поддържана от К. Щайнке [Щайнке, 1988, с.271]. Основание за различаване е граматичната категория вид, а не време. Идеята е логически издържана и тук ще се разгледат особености на семантиката на миналите несвършени страдателни причастия, доколкото в предната подточка в четири от петте примера се представят миналите свършени причастия.

1.2.1. Минали несвършени деятелни причастия.

Миналите несвършени причастия притежават словообразователната и семантична следа, оставаща у тях вследствие на афиксацията, с която се постига промяната на вида на глагола – с префикси и суфикси:

бия – *бит*; пея – *пят*; купя – *купен*.

пребивам – *пребиван*; изпявам – *изпяван*; изкупувам – *изкупуван*.

Би било показателно и полезно да се ползват същите примери от предишната точка, но с промяна на вида на причастието:

1. *Бит с тояга.*; 2. *Бит вчера.*; 3. *Бит до смърт.* *4. *Бит от бой.*

Семантиката на миналото несвършено страдателно причастие в посочените примери е такава, че поставя ударение върху действието. Това предполага преобладаване на глаголността и на действието на реktionното семантично управление. В тези примери изглежда, че страдателните форми не могат да имат семантични роли, както това бе при миналото свършено страдателно причастие. Лексемите *тояга*, *бой*, *смърт*

имат същите семантични роли, които те имат при миналото свършено страдателно причастие.

Същото е положението и при вторично афиксираните словоформи, при които семантиката се отличава със значение за многократно действие. При неафиксираните форми семантиката е по-скоро за генеричност.

1. *Пребиван с тояга.*; *2. *Пребиван вчера.*; 3. *Пребиван до смърт.* 4. *Пребиван от бой.*

Опитът да бъде ограничено и фиксирано действието при наличието на афиксална форма води до неправилни синтагми (схващани като изречение или словосъчетание) като **пребиван вчера*. При неафиксираните форми фиксирането на времето на извършване на действието не води до неправилно съчетание – *бит вчера*, макар че е необходимо ползване на семантика със *съм* – *бит е вчера* – която да фиксира и времето, и действието. Затова изглежда има две причини: 1. При формите без афикси неправилна употреба се получава при наличие на съществително от глаголна основа *бой*, което изглежда изисква семантична роля от лексемата, с която се съчетава, докато в думата *бит* ударението е на действието, а не на състоянието–резултат. 2. Всички несвършени страдателни причастия обаче звучат много по-естествено, ако са употребени със *съм*, което означава, че речево тяхната употреба, подобно на миналите несвършени деятелни причастия, се наблюдава главно в сложни глаголни форми от преизказно наклонение. Миналите свършени страдателни причастия (*пребит*, *разфасован* и пр.) не показват такава склонност. Те, подобно на миналите свършени деятелни причастия, се употребяват нормативно самостоятелно.

1.3. СР и СЕГАШНИ СТРАДАТЕЛНИ ПРИЧАСТИЯ

Причастните форми на *-м*, както е известно, са с ограничена употреба, схващат се като книжовни и имат силно изразена атрибутивна функция и значение. Независимо от това, при тях също е налице реktionното семантично управление. От словосъчетанията *конвертируема валута*, *защитима дисертация*, *любима книга* се вижда, че лексемите *валута*, *дисертация*, *книга* заемат семантичната роля [актор], което не се наблюдава при другите причастия. Синтактичната функция на тия лексеми недвусмислено се възприема като определяемо, към което причастната форма е определение.

Заместимостта на това причастие с форми на минало страдателно причастие и на сегашно деятелно причастие е описана в литературата от [Георгиева, 1968], [Първев, 1993]. Наред с това, в научния стил е възможна повишена употреба, като е възможна типично реktionно-семантична семантика: *Заместимостта на това причастие в изречения е често явление*. Синтактични функции: *на това причастие* – допълнение-определение; *в изречения* – обстоятелство за място; *често явление* – сказуемно определение. И всичко това – към подложната функция на субстантивизираното и членувано причастие – *заместимостта*...

I.4. МИНАЛИ ДЕЯТЕЛНИ ПРИЧАСТИЯ И СР

I.4.1. Минало свършено причастие. Примерите с изходния глагол *бия* се запазват и тук. Те пак са синтагми, даващи илюстрация за изречение и/или словосъчетание едновременно:

1. *Пребил с тояга.*; 2. *Пребил вчера.*; 3. *Пребил до смърт.* 4. *Пребил от бой.*

Семантичното реktionно управление е налице. Налице са и СР на лексемите *тояга*, *вчера*, *смърт*. Те са същите, както при страдателните причастия.

I.4.2. Минало несвършено причастие.

1. *Биел с тояга*; 2. *Биел вчера*; 3. *Биел до смърт*; *4. *Биел от бой*.

1. *пребивал с тояга*; 2. *пребивал вчера*; 3. *пребивал до смърт*; 4. *пребивал от бой*.

Както е известно, миналото несвършено деятелно причастие има употреба само в преизказно наклонение. Независимо от тази важна подробност, реktionното семантично управление продължава да действа и лексемите *тояга*, *вчера*, *смърт* имат същите СР, както и при другите причастия. Съответно тези три лексеми имат и синтактични функции, съобразно семантичното реktionно управление, съответно – обстоятелство за начин, обстоятелство за време, обстоятелство за степен. В същото време, те могат да се дефинират и като несъгласувани определения.

II. ОСГО и възможност като при страдателните причастия една лексема да има семантична роля и същевременно да изисква тази СР. По повод на ОСГО Калдиева-Захариева посочва и “вторични значения”: Резултативно “обозначава и

резултата от действието” – *молба, препис, действие*; По А.А.Уфимцева “...двете именни семи “процес на действието” и “резултат на действието” създават голям семантичен потенциал на отглаголното име, обозначаващо всичко, което може да бъде подложено на това действие” [Уфимцева, 1968, с.140]; [Калдиева-Захаријева, 1977, 19-20]. Иначе ОСГО нормативно приемат допълнения и обстоятелства, както се видя от цитатите по-горе.

III. СЛОВОСЪЧЕТАНИЯ И ИЗРЕЧЕНИЯ, СЪДЪРЖАЩИ ДЕЕПРИЧАСТИЕ. Основната характеристика на деепричастието е `действие, извършвано заедно с друго действие`, независимо от това, кога се извършва основното действие – преди, след или по време на говоренето. Наред с това, деепричастието, също като другите нелични глаголни форми, проявява способността си да се свързва с други думи в словосъчетания чрез реktionното семантично управление: *ходейки бързо, дъвчейки кифла, хвърляйки хартията на пода, пишейки с новия молив.*

Изводи от прегледа на семантико-синтактичните явления, свързани с реktionното семантично управление при причастията, ОСГО и деепричастията:

1. Неличните глаголни форми се свързват семантично с допълненията/определения и обстоятелствата към тях чрез реktionно семантично управление.

2. При причастията, подобно на ОСГО, е възможно една лексема хибридно и да обозначава глаголност, и едновременно да заема семантична роля.

3. При различните видове причастия, образувани от един глагол, се запазва семантичната роля на подчинените съществителни, което е израз на реktionното семантично управление.

4. СР на съществителното не зависи от синтактичната му функция в синтагмата, където е заедно с нелична глаголна форма. Семантичната му роля се командва реktionно семантично от неличната глаголна форма.

СЕМАНТИЧНО РЕКЦИОННО УПРАВЛЕНИЕ В ИВРИТ

Информация и данни за иврит са ползвани от: [Соломоник, 1998], [Подолски, Прокофиев, Увал, 1993], [Тармон, Увал, 1991], [Леви, 1955], [Зилберман, 1991], [Зилберман, 1997], [Фейнголд, Машер, 1991], [Коен, 1978], [Леви, Секбах, 1995], [Дейвидсон, 1888].

За да може да бъде разбрано явлението, назовано с термина реktionно семантично управление за езика иврит, трябва да се посочат за българския читател някои от най-важните особености на този класически език.

I. ПРИЧАСТИЯТА В ИВРИТ

Езиковата система в иврит предлага нормативна употреба на причастие като сказуемо, но само в сегашно време.

В сегашно време глаголната форма няма морфологичен показател за лице. Тя е нелична. Ако трябва калкирано да се преведе сегашното време от иврит на български, ще трябва да се казва *Аз ходещ, Аз пиещ*, вм. *(Аз) ходя, (Аз) пия* и пр. Префикси са налице и при някои глаголи в сегашно време, но това не променя тяхната природа на нелични глаголни форми, а само е маркер за различен тип словоизменение.

В минало време глаголите получават флексия, която маркира граматичната категория лице.

За образуване на формите за бъдеще време се ползват флексии и префикси за отбелязване на граматичната категория лице.

Глаголните флексии, маркиращи лице и за бъдеще, и за минало време са от граматикализирани форми на личните местоимения. Подобен сорт афикси са наричани от М. Москов афиксоиди, доколкото те имат функцията на афикси, но ние различаваме все още ясно семантиката и семантичната следа на личните местоимения. [Москов, 1982, с.122]

Иврит, както е известно, е семито-хамитски език, което означава, че корените в езика, в общия случай, са триконсонантни (има неголям брой дву- и четириконсонантни корени). Словообразуването се провежда чрез вмъкване на две или три гласни помежду коренните съгласни. Ж. Бояджиев нарича тези афикси вътрешна флексия [Бояджиев, 1996, с.117], а М. Москов ги нарича трансфикси [Москов, 1982, с.122]. Съществуват префикси и постфикси, които са или съгласни звукове, или гласни. Например коренът КТВ (**כתב**) е общ за

следните думи (редуването на фонемите *к-х, л-ф, б-в* е типично за иврит):

[лиХТоВ] – да пиша, **לִכְתּוֹב**;

[КоТеВ] – за *м.р.* аз пиша, ти пишеш, той пише **כּוֹתֵב**;

[КоТеВет] – за *ж.р.* аз пиша, ти пишеш, тя пише **כּוֹתֶבֶת**;

[КаТаВти] – аз писах, аз написах **כָּתַבְתִּי**;

[КаТаВа] – кореспонденция **כָּתַב**;

[КаТаВан] – писар, човек на перото **כָּתָבָן**;

[КТаВ яд] – ръкопис **כְּתָב יָד**;

[КТоВим] – Писанията (библейските) **כְּתוּבִים**;

[миХТаВ] – писмо **מִכְתָּב** и пр.

Глаголите в иврит се огласяват с афикси според правилата на седем **постройки** [бинияним]. Всяка постройка има повече от едно значение, но едно от тях е основно.

От казаното за иврит става ясно, че в този класически език, формата за сегашно време представя нормативно функциониране на семантичното рекурсивно управление, за да може да се реализира синтактичната структура на изречението.

II. БИНИЯНИМ (ПОСТРОЙКИ) ПРИ ГЛАГОЛА В ИВРИТ

В консонантния корен могат да се вмъкват не всички гласни въобще, а това се извършва по доста строги правила. Съществуват седем (7) типа съчетания от гласни, чрез които се извършва словообразуването. Тия съчетания се наричат бинияним, което означава на български постройки.

За основа на названията на седемте постройки се взимат различните форми, според седемте постройки, на глагола *работя* [поел] **פּוֹעֵל**, имащ минала основа [паал] **פָּעַל**. Получените форми са и термини за постройките (бинияним). Миналата основа съдържа корена в чист вид плюс типичните за дадена постройка гласни-афикси. Коренът на *поел* се състои от три букви – *п/ф* (**פ/פ**), *л* (**ל**) и *айн* (**ע**). От названията на постройките се вижда, че *айн* е буква, озвучавана от различни гласни. Азбуката на иврит има 22 букви и нито една от тях не е знак за гласен звук. Вокалите се изписват с диакритични знаци до, под, над буквите. Възможно е да пишем и без поставяне на диакритичните знаци. Тогава буквите *алеф* **א** и *айн* **ע**, в

огромното мнозинство случаи, ни ориентират, че където са те – там има гласен звук.

И двете букви са знак за задноезични консонанти. *Айн* е гърлено отворен вариант на *алеф*.

Имената на постройките са ПААЛ–לַעַל, ХИФИЛ–לִפְעִיל, ХУФАЛ–לַעֲלֵה, НИФАЛ–לִנְפֹּל, ПИЕЛ–לַעֲלֵם, ПУАЛ–לַעֲלֵם и ХИТПАЕЛ–לִפְעִלְתָּהּ.

II.1. ОСНОВНИ СЕМАНТИЧНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПОСТРОЙКИТЕ

Всяка една постройка, освен словообразователните си правила, всъщност има пряко отношение към граматичната категория залог, която е важна в това изследване.

Любопитна подробност е, че са много малко корените, които могат да се променят и по седемте постройки.

Тук трябва да се посочат няколко технически особености:

1. Типични фонетични редувания са *л-ф*, *к-х*, *б-в*;
2. Съгласните от корените ще продължат да се маркират с главни букви в сродните думи;
3. Калкираните значения ще се посочват със съкращението *к.* преди думата. След това се дава “нормализиран” превод, който след калкираната форма е в малки скоби. В средни скоби – фонетичният облик на думата с български букви и без подробности по транскрипция.

Всяка една постройка има основно (но не единствено) значение. Те са:

ПААЛ – деятелност, “просто” действие, а другите деятелни бинияним съдържат модалност.

ПИЕЛ – деятелност;

ХИФИЛ – деятелност, ако е за корени, нямащи ПААЛ-форми. При корени, имащи ПААЛ-форми, ХИФИЛ означава каузативност.

ХУФАЛ – страдателност. “Ползва се” за словообразуване само при корени, нямащи ПААЛ-форми.

НИФАЛ – страдателност. “Ползва се” само от корени, имащи ПААЛ-форми.

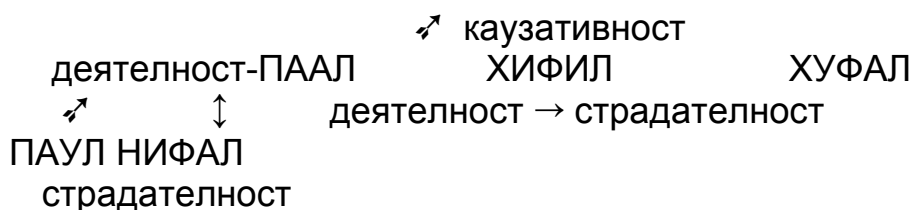
ПУАЛ – страдателност. “Ползва се” само от корени, имащи ПИЕЛ-форми.

ХИТПАЕЛ – възвратност. “Ползва се” от корени, словоизменящи се и по ПААЛ, и по ПИЕЛ постройки на глагола.

Седемте постройки важат само за образуването на глаголи. При имената има други правила, които са по-многобройни и могат да се нарекат формули.

Съществуват още две постройки, които са с по-ограничена употреба. Това са ПАУЛ–פעולִּ and ПАОЛ–פעלִּ. ПАУЛ–פעולִּ придава страдателнозалогово значение на лексемите, а ПАОЛ–פעלִּ е вариант на ПААЛ-форма. Тези две постройки се използват само за корени, имащи ПААЛ-форми.

Следователно корените с ПААЛ-форми могат да имат две различни постройки, по които се получават страдателни значения – основната НИФАЛ и ПАУЛ. Графично това може да се представи така.



ПИЕЛ → ПУАЛ
деятелност страдателност

ХИТПАЕЛ ↔ от ПААЛ и от ПИЕЛ
възвратност деятелност

Има някои корени, които имат форми и в ПААЛ, и в ПИЕЛ:

ПААЛ: [НаШаК] – שָׁקַח – к. *целунал (целунах)* ;

ПИЕЛ: [НиШеК] – שָׁקַח – к. *разцелувал (разцелувах)*.

Често в такива случаи разликата би могла да се преведе на български като свършен (ПААЛ) и несвършен (ПИЕЛ) вид на глагола.

Формата на глаголите се дава в 3л. ед.ч., м.р., мин. вр., което е миналата глаголна основа в иврит. Това е важна словоформа, доколкото съдържа точна и пълна информация. В нея е указано както консонантите от/на корена, така и кои са гласните, т.е. коя постройка е склонитбено актуализираната.

От названията на постройките е видно, че съгласните остават същите, а постройките трябва да се придържат, (доколкото позволяват фонетичните условия при съчетаемостта) към точно определени гласни, влизащи в корена на определени места.

Често пъти в ПИЕЛ значението остава за деятелност, но се схваща като преходен глагол, което значение липсва в ПААЛ:

ПААЛ: [CaMaX] – פִּמַּשׁ – к. *той бил щастлив, радостен; (беше щастлив), (беше радостен);*

ПИЕЛ: [SiMeX] – פִּמַּשׁ – к. *той ощастливил, зарадвал; (той ощастливи), (той зарадва) някого.*

ПААЛ: [LaMaD] – דִּלְמַד – к. *учил, изучавал (учи); (изучава);*

ПИЕЛ: [LiMeD] – דִּלְמַד – к. *преподавал (преподава) някому.*

Важно е да се знае, че повечето (не всички) от деветте (седем основни+два) постройки имат форми за трите времена в иврит – сегашно, минало и бъдеще.

Формите за сегашно време на различните постройки имат свои особености, поради ползването или неползването на различни представки, т.е. една форма може да бъде различена от коя постройка е по своя морфологичен облик. Например формите от двете основни “деятелни” постройки ясно се различават – в ПААЛ нямат представка *м-* (-מ), а формите в ПИЕЛ имат представка *м-* (-מ).

В крайна сметка построяването *îà* формата на даден глагол се получава по следния начин: “арматурата” от три консонанта на корена приема “бетона” на гласните-афикси от постройките (бинияним). Към това се добавят възможните окончания и/или представки, характерни за трите времена. В сегашно, минало и бъдеще време определящи са особеностите, наслагвани от бинияним, с възможните фонетични промени на звуковете от корена, характерни за иврит.

НЯКОИ ПРИМЕРИ ЗА СЛОВООБРАЗУВАНЕ И ЗВУЧЕНЕ НА ГЛАГОЛИ ПО ПОСТРОЙКИТЕ

(i) Словообразователни модели и възможности, имащи отношение към (корени в) ПААЛ:

1. ПААЛ → НИФАЛ – `деятелност-страдателност`:

ПААЛ: [MaCaP] – מָשַׁר – к. *той предал (той предаде)* →

НИФАЛ: [ниMCaP] – נִמְשַׁר – к. *той предаден (той (е) предаден)*.

2. ПААЛ → ПАУЛ = `деятелност-страдателност`:

ПААЛ: [CoGeP] – סוּגַר – к. *той затварящ (затварям)*;

[CaGaP] – סָגַר – к. *той затворил (той затвори)* →

ПАУЛ: [CaGuP] – סָגוּר – к. *затворен*.

Формите от ПАУЛ са нелични. Словоизменението протича по правилата за сегашно време. Формите-ПАУЛ не притежават склонение по другите две времена. Те нямат спрежение по лице и са чисти отглаголни прилагателни имена. Практически това означава, че те нямат спрежение и употреба в минало и бъдеще време. [CaGuP] – *затворен*, [CGyPa] – *затворена*, [CGyPim] – *затворени*, м.р., [CGyPot] – *затворени* ж.р. При превод това са минали страдателни причастия. Формите по ПАУЛ означават състояние, което трябва да се отличава от значението `резултат от действие`, което е налице при другите пасивни форми. За `резултат от действие` служат страдателните форми, образувани чрез ПУАЛ (за корените с форма-ПИЕЛ) и НИФАЛ (за корените с форми-ПААЛ).

3. ПААЛ → ПАОЛ = `деятелност-деятелност`:

[ЯХол] – יָהוּל – к. *той можещ (той може)*; [ЯХол] – к. *той можел (той можа)*.

ПАОЛ представлява подпостройка в рамките на ПААЛ по чисто фонетични причини. Характерното за тази подпостройка е, че в сег. вр. и мин. вр. след втората съгласна има `о`, вместо `а`).

4. ПААЛ → ХИФИЛ (`деятелност-каузативност`):

ПААЛ: [BA] – בָּא – к. *дошъл (той дойде)* →

ХИФИЛ: [(x)иВИ] – יָבֵא – к. *довел (той доведе)*

5. ХИФИЛ → ХУФАЛ (‘деятелност–страдателност’), в случай, че няма ПААЛ-форма на даден корен:

ХИФИЛ: [хилБиШ] – שִׁלַּבְּ – к. *той облякъл (той облече)*
→ ХУФАЛ: [хулБаШ] – שִׁלַּבְּ – к. *той облечен (той бе облечен)*.

(ii) Словообразователни модели и възможности от ПИЕЛ:

ПИЕЛ → ПУАЛ – ‘деятелност–страдателност’:

ПИЕЛ: [ТиКен] – תְּקַן – к. *поправил (поправих)* →

ПУАЛ: [ТуКаН] – תְּקַן – к. *поправен (бил (е) поправен)*.

Тази страдателна постройка (биниян) има спрежение и по трите времена в иврит и се схваща като глагол. ПУАЛ, валиден за ПААЛ-постройка, няма форми за минало и бъдеще време и при превод, и в иврит се схваща като глаголно прилагателно.

(iii) ХИТПАЕЛ ↔ от ПААЛ и от ПИЕЛ:

1. ХИТПАЕЛ от ПААЛ = ‘възвратност–деятелност’:
[хитЛаБеШ] – שִׁלַּבְּ – к. *обличал се ((той) облича се, облече се)*
– от ПААЛ-формата [ЛаВаШ] – שִׁלַּבְּ – к. *облякъл, облекъл (облече, обличаше)*;

2. ХИТПАЕЛ от ПИЕЛ – ‘възвратност–деятелност’:
[хитХаЗеК] – תְּחַזְּקֶנּוּ – к. *закрепнал се, укрепил се, подсилил се, засилил се ((той) укрепил се,крепи се, подсили се)* – от ПИЕЛ-формата [ХиЗеК] – תְּחַזְּקֶנּוּ .

От направеното изложение се вижда, че и за съвременния български език, и за иврит терминът РЕКЦИОННО СЕМАНТИЧНО УПРАВЛЕНИЕ изглежда достатъчно добър, за да обозначи способността на неличните глаголни форми да имат рекцията на изходния глагол, т.е да получават допълнения (преки и непреки) и обстоятелства. Вижда се също така, че за модерния (както и за библейския) иврит нормативното положение за глаголните форми в сег. вр. е да бъдат причастия, които, изпълнявайки функциите на пълноличните глаголни форми, нормативно получават допълнения и/или обстоятелства. Т.е. терминът рекционно семантично управление има своята обяснителна и описателна сила и за иврит.

III. СТРАДАТЕЛНИ ГЛАГОЛНИ ФОРМИ

От особен интерес за нас са страдателните форми.

Те пряко ни интересуват, доколкото: 1. Съвпадат по значение с български език и 2. Страдателнопричастни форми, в които има лексикална семантика обединяваща и действието, и резултата от него, подобно на български език. Тия случаи са постройките ПУАЛ (פֻעַל), ПАУЛ (פֻעֵל) и ХУФАЛ (הֻפְעַל) и НИФАЛ (נֻפְעַל).; 3. За разлика от българския повечето от страдателните форми в иврит са лични глаголни форми, когато са в минало и/или бъдеще време.

При тези постройки положението е следното:

Формите в ПУАЛ (פֻעַל) представят лични глаголни форми, когато става дума за минало и бъдеще време. На български тия думи са минали страдателни причастия, завършващи на *-н* или *-т*. В тези случаи, за да се съхрани галголната принадлежност в иврит на тия словоформи на български език се посочва в скоби пред страдателното причастие (*бил, е*). При буквален превод (калкиране) или в обикновена употреба на български език (*бил, е*) не се използват. В различните речници на иврит обаче огромното мнозинство от форми по тази постройка се посочват като прилагателни имена и в иврит. Например [тукан] תוֹקֵן – *поправен*; [месудар] מְסוּדָר – *подреден, уреден*; [мухтам] מְכַתֵּם – *подписан*; [мухан] מְכֻן – *готов, приготвен*; [мутар] מְתַר – *позволен, възможен, разрешен*. Най-любопитното за носител на български език е, че формите от тази постройка се различават по време – лексемите, с представка *-м* са образувани по принципите за сегашно време, а онези без *-м* са по правилата за образуване на форми за минало време. Нека повторим, в речниците и в речта, това са прилагателни имена. Много рядко се употребяват активно като глаголи, като по изключение. Такава е формата [мухшав] מְחֻשָּׁב – *компютъризиран*, макар че и тя се схваща повече като отглаголно прилагателно.

Думите, образувани по правилата на ХУФАЛ–הֻפְעַל, показват същата способност – да се образуват по “формулата” както за сегашно, така и за минало време, но в повечето случаи се възприемат като чисти отглаголни прилагателни: [хулбаш] הֻלְבָּשׁ – *облечен*; [музман] מְזֻמָּן – *поканен*; [хузманти] הֻזְמַנְתִּי – *бях поканен*. Лексемите, започващи с префикса *-м*, са в сегашно време, но подобни страдателни форми трудно могат да се съпоставят с езикови единици на български, където трябва да

има форми и за сегашно, и за минало, и за бъдеще време, за да стане съпоставимо. Такива склонитбени особености са просто непреводими на български език, което маркира етнолингвистични параметри при съставяне на картината на света у носителите на ивритско езиково съзнанаие.

Думите от постройката ПАУЛ (פֻּעַל), отнасяща се като подвид към ПААЛ (פֻּעַל) и в иврит имат значение само на глаголни прилагателни имена – страдателни причастия – и се менят само по род и число и то само в сегашно време. В речниците те се посочват единствено като прилагателни имена:

[сагур] סָגוּר – *затворено*; [патуах] פֻּתוּחַ – *отворено*.

В голямото си мнозинство, формите в НИФАЛ (נִפְעַל) представят страдателни форми на глаголи, имащи форми по ПААЛ (деятелен залог). Например [нихтав] נִכְתָּב – *написан*; [неевад] נִאָבֵד – *изгубен, загубен*; [неехав] נִאָהָב – *обичан* и др. Както и в две от горепосочените постройките, тук се извършва склонитба по лице в минало и бъдеще време, което е непреведимо на български.

Успоредно с това, често НИФАЛ-формите имат възвратно значение или за взаимно действие. Всички значения по НИФАЛ, включително и пасивните, в речниците и граматиките се посочват като глаголи. Наред с регулярната употреба на формите за всичките лица и времена, формите за НИФАЛ много често се използват в копулативната конструкция *Той е обичан; Той е загубен, Той е написан* и пр. Подобна употреба дава възможност да се съотнесат семантично със словосъчетанията с приложения, където са налице две названия на един предмет.

Наличните страдателни форми с минало, сегашно и бъдеще време, било то “спрягани” като лични или не в граматиките и речниците, в своята калкирана и литературна преводна форма на български език, са също страдателни причастия. Естествено, в българския това са минали страдателни причастия, доколкото е известна тенденцията миналите да заместват сегашните (на *-м*) в български. По този въпрос виж [Първев, 1970], [Георгиева, 1968], [Щайнке, 1988]. По същество, в иврит, при постройките ХУФАЛ и ПУАЛ става дума за наличието и на сегашни страдателни причастия (започващи с префикса *-м*), и на минали страдателни причастия. Докато

формите по ПАУЛ (като допълнителна постройка към ПААЛ) и в иврит се изменят само по род и число, с перманентно страдателно значение. В ПАУЛ не се говори за време.

Цялата информация за страдателните постройки в глаголната система на иврит цели да се демонстрира нормативното използване на рекционното семантично управление и имлит. То е налице и при ПАУЛ-формите, напр. в ежедневно срещаното [сагур ми щемесре(12) ад шешесре(16)] – (*затворено от дванадесет до шестнадесет*). Заедно с уникалното наличие на причастни форми в сегашно време при деятелните по семантика постройки, такъв пример дава представа и за системата на езика, и за лингвистичната картина в езиковото съзнание на иврит-говорещите.

ИЗВОДИ

I. Рекционно семантично управление. На базата на анализа трябва да разширим дефиницията за рекционно семантично управление и тя да включва следните пунктове:

1. Способността на неличните глаголни форми да получават обстоятелствени пояснения и допълнения.

2. Съществителните, подчинени/управлявани семантично на/от неличната глаголна форма, имат възможността и способността да приемат СР.

3. Семантичното рекционно управление е обяснение, защо в иврит причастна/нелична глаголна форма може да изпълнява нормативно семантико-синтактичните функции на сказуемото.

II. В съпоставителен план.

1. Словообразователната система на иврит предлага непреводими форми на страдателни форми (за бъдеще и минало време), имащи спрежение по лице и по време.

2. Посоченото за иврит дава представа за различната картина на света в езиковото съзнание на говорещите и знаещите иврит спрямо лингвистично-понятиятната картина на света у носителите на български език като майчин.

3. ОСИ, ОСГО и най-вече страдателните причастия са уникален случай, при който в една лексема се съдържа и СР, и действието/състоянието, което я изисква. Всичко това не се

вмества в дефиницията на езиковите обекти (съществителни имена), които могат да имат дадена СР, доколкото страдателните причастия като част на речта са отглаголни прилагателни.

4. Проблематиката на неличните глаголни форми (членуване, но и рекционно семантично управление) е налице и в диахронен план и не само за българския език.

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

вж. – виж

М.А – Мони Алмалех

ОСГО – отвлечени съществителни от глаголни основи

ОСИ – отглаголно съществително име;

П – причастие;

СР – семантична роля

* – неправилно изречение/пример

БИБЛИОГРАФИЯ

Алмалех, 1990: М. А л м а л е х, *Семантични отношения в словосъчетания от две съществителни, свързани с прилагане (несъгласувани определения)*. – В: Български език, кн. 4, с.350-357.

Алмалех, 1991: М. А л м а л е х, *Семантични особености на словосъчетанията от две съществителни, свързани безпредложно*. – В: Български език, кн. 4, с. 373-378.

Алмалех, 1993: М. А л м а л е х, *Семантика и синтаксис*, Библиотека “Дебюти”, УИП “Св. Климент Охридски”.

Алмалех, под печат: М. А л м а л е х, *Някои семантични и синтактични явления при удвояване на допълнението в съвременния български книжовен език*. – В: Едно поколение български езиковеди. УИП “Св. Климент Охридски”, София, 2000, с. 210-218.

Андрейчин, 1978: Л. А н д р е й ч и н, *Основна българска граматика*. Наука и изкуство, София.

Бояджиев, 1997: Ж. Б о я д ж и е в, *Увод в езикознанието*. Хр. Г. Данов, Пловдив.

Буюклиев, 1991: И в. Буюклиев, В л. Г е о р г и е в, А. Д а в и д о в, И в. Д о б р е в, Е. Д о г р а м а д ж и е в а, И в. Д у р и д а н о в, Р. З л а т а н о в а, С в. И в а н ч е в, П. И л ч е в, А. М и н ч е в а, Д. М и р ч е в а, *Граматика на старобългарския език*. Издателство на БАН, София.

Георгиева, 1968: Е. Г е о р г и е в а, *За някои граматико-синтактични промени на миналите страдателни причастия в съвременния български книжовен език*. – В: Известия на ИБЕ, кн. XVI.

Зилберман, 1990: S h. Z i l b e r m a n, *The-up-to-date English-Hebrew Hebrew-English Dictionary*. (Съвременен англо-иврит и иврит-английски речник). Published by Zilberman, Jerusalem.

Зилберман, 1990: S h. Z i l b e r m a n, *English-Hebrew Hebrew-English Dictionary*. (Англо-иврит и иврит-английски речник)., Published by Zilberman, Jerusalem

Илиева, Алмалех, 1985: К. И л и е в а, М. А л м а л е х, *За адекватността на езиковите модели*. – В: Български език, кн. 5.

Йосеф Г. и кол., 1992: Г. Й о с е ф, Л. З е л и г е р, А. Г а - з о в - Г и н з б е р г, А. Д р и м и а н, Д. М а р к о н, *Современний словарь русско-ивритский иврит-русский*. Израилски фонд култура и просвещения в диаспоре, Матах – Център разработка на методи на обучение.

Калдиева-Захариева, 1977: С т. К а л д и е в а - З а х а р и - е в а, *Отвлечени съществителни от глаголни основи в съвременния български книжовен език*. Автореферат на дисертация за присъждане на научната степен “Кандидат на филологическите науки”, ИБЕ–БАН.

Коен, 1978: М. С о h n, *Nouveau Dictionnaire Hébreu-Français* (Нов иврит-френски речник). LIBRARIE LAROUSSE, Paris, Achiasaf Publishing House, Tel-Aviv, 1975,

Кожин, 1974 А. Н. К о ж и н, *Хрестоматия по истории на руското литературно език*. Москва.

Колковска, 1993: С. К о л к о в с к а, *Термини за процеси в съвременния български книжовен език*. Дисертация за получаване на научната степен “кандидат на филологическите науки”, Институт за български език, София.

Леви, 1952: С. Л е в и, *Еврейско-български речник*, Собствено издание, Тел-Авив, 1952.

Леви, Секбах, 1995: Y. L e v y, F. S e c k b a c h, ed. Y. Levy, *Oxford English–Hebrew, English–English Dictionary*. (Англо-иврит, иврит-английски речник). Kernerman – Lonnie Kahn, Keter Enterprises, Jerusalem.

Москов, 1982: М. М о с к о в, *Езикознание*. Наука и изкуство, София.

Подольский, Прокофьев, Уваль, 1992: Б. П о д о л ь с к и й, Д. П р о к о ф ь е в, Э. У в а л ь, *Словарь современного иврита. Руско-ивритский*. Издательство “Рольник”, Издательство Хакибуц хамеухад, Тель-Авив.

Първев, 1970: Х р. П ь р в е в, *Съвременният български книжовен език и проблемата за сегашно страдателно причастие*. –В: Известия на Института за български език, кн. 19, с. 123-130.

Първев, 1993: Х р. П ь р в е в, *Нелични глаголни форми*.– Граматика на съвременния български език, т. 2, с.371-366, Издателство на Българската академия на науките, София.

Соломоник, 1998: А. С о л о м о н и к, *Практическа граматика иврита*. Фондация за съхранение на културата “Иехудид”.

Стоянов, 1964: С т. С т о я н о в, *Граматика на българския книжовен език*., Наука и изкуство, София.

Стоянова, Алмалех, 1990: D. S t o i a n o v a, M. A l m a - I e s c h, *Analiza semantico-sintactică a unui grup sintagme nominale alcătuite din două substantive în limbile Bulgară și Română*. – Studii și Cercetări Lingvistice, Editura Academiei Republicii Romania, București, anul XLI, No. 5-6, București, 1990. (*Семантико-синтактичен анализ на една група субстантивни словосъчетания от две съществителни в български и румънски език*. – In: Studii și Cercetări Lingvistice, Издание на Академията на Република Румъния, година XLI, кн. 5-6, с. 463-474, Букурещ).

Тармон, Увал, 1991: А. Т а р м о н, Е. У в а л, *Hebrew Verb Tables* (Таблицы на глаголите в иврит). Tamir Publishers, Jerusalem, Ed.1971, 1978, A new extended edition for beginner and advanced student (ново, допълнено издание за начинаещи и напреднали) , 1991, 234 p.

Теодоров-Балан, 1940: А л. Т е о д о р о в - Б а л а н, *Нова българска граматика*. Книгопечатница Т.Ф.Чипев, София.

Теодоров-Балан, 1954: А л. Т е о д о р о в - Б а л а н, Българско склонение. – В: *Български език*, кн.1.

Уфимцева, 1968: А. А. У ф и м ц е в а, *Слово в лексико-семантической системе языка*. Москва.

Фейнголд, Машрлер, 1991: E. F e i n g o l d, H. M a s h e r, *Handbook of Hebrew Verbs* (Наръчник за глаголите в иврит). S.Zack & Co Publishing House, Jerusalem, 1991, 455p.

Филмор, 1968: C h. F i l l m o r e, *The Case for Case*. - In: *Universals in Linguistic Theory*, ed. by E. Bach, R.T.Harms, New York.] Руски превод - В: *Новое в зарубежной лингвистике*, Прогресс, Москва, с.369-495.

Филмор, 1977: C h. F i l l m o r e, *The Case for Case Reopened*. – *Syntax and Semantics*, Vol. 8 (Ed. by P.Cole and J.M.Sadock), New York–San Francisco–London, pp. 59-81. Руски превод в: *Новое в зарубежной лингвистике*, Прогресс, Москва, с.496-530.

Щайнке, 1988: К. Щ а й н к е, *Позиция на причастията в граматиката на съвременния български книжовен език*. – В помощ на преподаването на български език на чуждестранни студенти, Университетско издателство “Климент Охридски”, с.268-282.